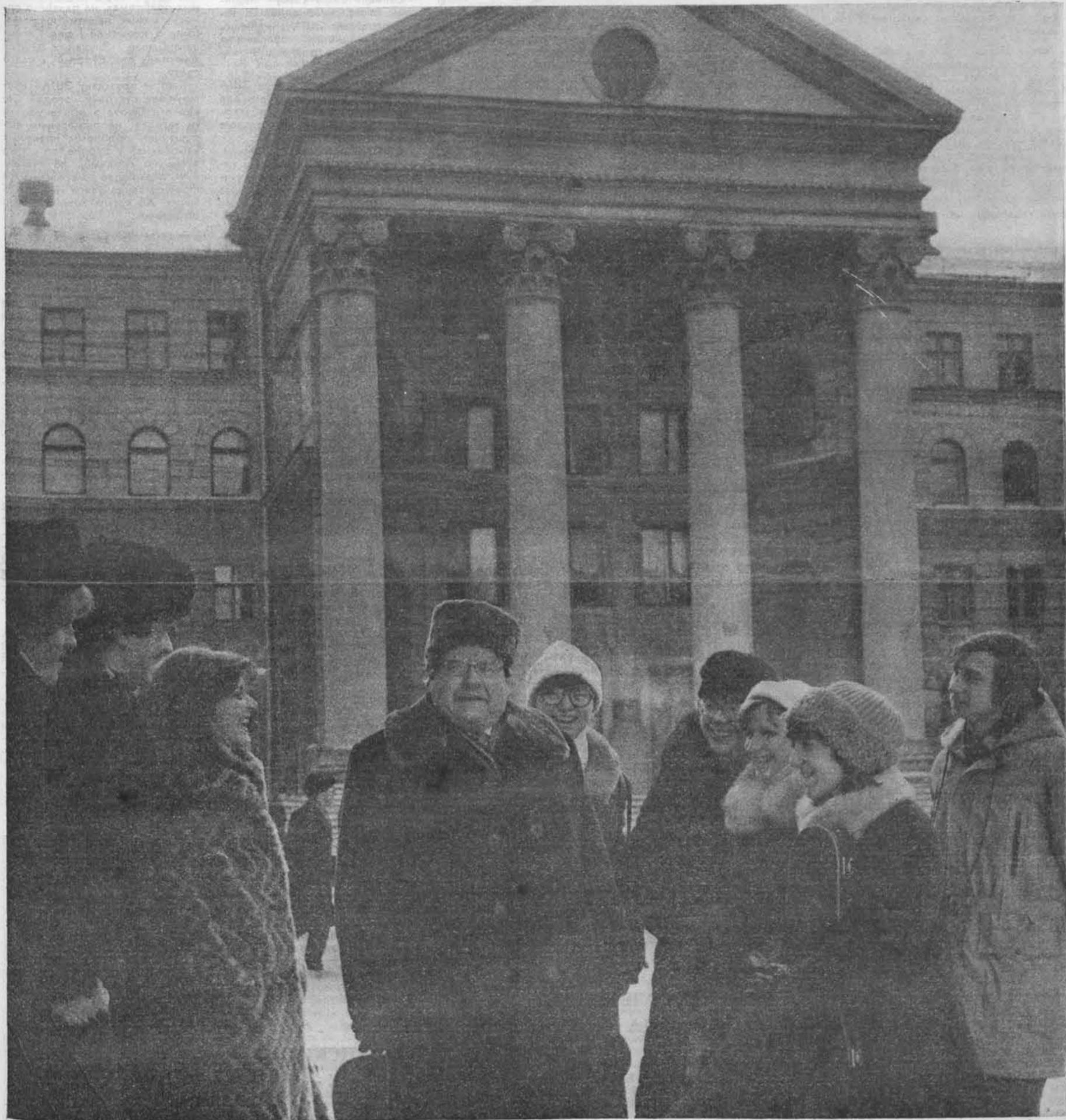

Голас Радзімы

№ 6 (1784)
10 лютага 1983 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Адным з першых студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. Луначарскага быў цяпер вядомы беларускі кампазітар, народны артыст БССР **Анатоль БАГАТЫРОУ**. Сёння Анатоль Васільевіч займаецца выхаваннем маладой змены ў сценах роднай кансерваторыі — ён прафесар, загадчык кафедры кампазіцыі. [Фотарэпартаж, прысвечаны 50-гадоваму юбілею кансерваторыі, змешчаны на 6-й стар.]

АКТУАЛЬНАЕ ІНТЭРВ'Ю З Міхаілам
САВІЦКІМ

«Блізка і зразумела ўсім»

стар. 4

БІТВА НА ВОЛЗЕ ПРЫНЕСЛА КА-
РЭННЫ ПЕРАЛОМ У ДРУГОЙ СУ-
СВЕТНАЙ ВАЙНЕ

«Немеркнучый подвиг»

стар. 5

ВЕРЫЎ У ШЧАСЦЕ, ВЕРЫЎ У БУДУ-
ЧЫНЮ СВАЙГО НАРОДА

«Дзіця сусветнай рэвалюцыі»

стар. 6—7

АДКАЗЫ Ю. У. АНДРОПАВА НА ПЫТАННІ КАРЭСПАНДЭНТА «ПРАВДЫ»

Пытанне. Як Вы адносіцеся да звароту прэзідэнта ЗША «Да народаў Еўропы», у якім ён прапанаваў, каб СССР і Злучаныя Штаты падпісалі на амерыканскіх умовах пагадненне аб ліквідацыі ракет наземнага базіравання сярэдняй дальнасці?

Адказ. Перш за ўсё я павінен з усёй дакладнасцю сказаць, што нічога новага ў прапанове прэзідэнта Р. Рэйгана няма. Гутарка ідзе — і гэта адразу ж адзначылі ўсе інфармацыйныя агенствы свету — усё аб тым жа «кнуджым варыянце». Тое, што ён загадаў непрамыя для Савецкага Саюза, цяпер ужо агульнапрызнана. Сапраўды, ці можна сур'ёзна гаварыць аб прапанове,

згодна з якой Савецкі Саюз павінен быў бы знішчыць у аднабаковым парадку ўсе свае ракеты сярэдняй дальнасці, а ЗША і іх саюзнікі па НАТО захавалі б усе наяўныя ў іх ядзерныя сродкі гэтай катэгорыі.

Іменна такая нерэалістычная пазіцыя ЗША блакіруе, і гэта добра вядома, рух наперад на перагаворах у Жэневе. Тое, што цяпер прэзідэнт ЗША зноў пацвердзіў гэту пазіцыю, сведчыць аб адным: Злучаныя Штаты не хочуць шукаць узаемапрыемальнага дагаворанасці з Савецкім Саюзам і тым самым наўмысна асуджаюць жэнеўскія перагаворы на няспех.

Я ўжо гаварыў, што на аднабаковае разабраенне СССР не пойдзе. І калі справа дойдзе

да размяшчэння новых амерыканскіх ракет у Еўропе, то мы адкажам на гэта належным чынам. Але гэта быў бы не наш выбар.

Савецкі Саюз — за іншы шлях. Лепш за ўсё, і мы гэта прапануем, наогул не мець у зоне Еўропы ядзернай зброі ні сярэдняй дальнасці, ні тактычнай. Паколькі ЗША не ідуць на гэта, мы гатовы і на такое рашэнне, пры якім у Савецкага Саюза было б ракет не больш, чым іх ужо ёсць цяпер у Еўропе на баку НАТО. Адначасова павінна быць дасягнута дагаворанасць аб скарачэнні з абодвух бакоў да роўных узроўняў і колькасці самалётаў — носьбітаў ядзернай зброі сярэдняй дальнасці. Та-

кім чынам, была б поўная роўнасць і па ракетах, і па самалётах, прычым роўнасць на непараўнальна больш нізкім узроўні, чым цяпер.

Савецкі Саюз гатоў падпісаць такое пагадненне. Ці гатоў прэзідэнт ЗША падпісаць такое пагадненне, заснаванае на прынцыпе роўнасці і аднолькавай бяспекі?

Пытанне. Прэзідэнт ЗША прапанаваў сустрэцца з Вамі для падпісання пагаднення, аб якім ён вядзе размову. Што можна сказаць наконт гэтага?

Адказ. Мы лічылі і лічым, што сустрэчы на вышэйшым узроўні маюць асаблівае значэнне для вырашэння складаных праблем. Гэта вызначае наш сур'ёзны падыход да іх.

Для нас гэта не пытанне палітычнай або прапагандысцкай гульні. Сустрэча паміж кіраўнікамі СССР і ЗША, нацэленая на знаходжанне ўзаемапрыемальных рашэнняў па актуальных праблемах, на развіццё адносін паміж нашымі краінамі, была б карыснай і для Савецкага Саюза і Злучаных Штатаў Амерыкі, для Еўропы і ўсяго свету.

Калі ж прэзідэнт ЗША абумоўлівае сустрэчу згодна Савецкага Саюза з прапановым ім загадаў непрамыя вырашэннем праблемы ядзерных узбраенняў у Еўропе, то гэта зусім не сведчыць аб сур'ёзным падыходзе амерыканскага кіраўніцтва да ўсяго гэтага пытання. Аб гэтым можна толькі шкадаваць.

падзеі • людзі • факты

СУСТРЭЧЫ З ВУЧОНЫМІ

Першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі М. Слюнькоў на працягу двух дзён знаёміўся з работай вядучых навуковых калектываў рэспублікі. У Заходнім аддзяленні УАСГНІЛ адбылася вялікая гутарка аб шляхах павышэння эфектыўнасці вытворчасці, у прыватнасці, выкарыстання зямлі, арганічных і мінеральных угнаенняў. Надкрэслівалася, што земляробы надзвычай зацікаўлены не ў парадах агульнага характару, а ў канкрэтных рэкамендацыях, дзе ўлічваліся б мясцовыя ўмовы, якія можна было б лёгка выкарыстаць і прааналізаваць.

Размова аб кармавой базе, аб прадукцыйнасці лугоў і пашы, аб праблемах рацыянальнага выкарыстання меліяраваных зямель была прадоўжана ў Белгіраводгасе з кіраўнікамі і спецыялістамі Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі рэспублікі.

Прыкметныя поспехаў у апошнія гады дабіліся калектывы навукова-даследчых інстытутаў земляробства, глебазнаўства і аграхіміі. М. Слюнькоў з вялікай цікавасцю азнаёміўся, у прыватнасці, з новымі сартамі азімага жыта, ячменю, грэчкі, ільну, кармавых буракоў, канюшыны, гароху, лубіну і іншых культур, якія здольны ўжо ў бягучай пяцігодцы даць значную прыбытку ўраджая. папоўніць кармавы рацыён жывёлы.

УРАЧЫСТАСЦІ У ВАЛГАГРАДЗЕ

40-ГОДДЗЕ ВЯЛІКАЙ БІТВЫ

Вахтай міру адзначылі валгаградцы 40-годдзе перамогі савецкага народа ў Сталінградскай бітве. Разам з працоўнымі горада, ветэранамі вайны ва ўрачыстасцях прымалі ўдзел зарубежных госці.

Знамянальнай падзеі быў прысвечан мнагалюдны мітынг на плошчы Загінуўшых барацьбітоў. Перад прысутнымі выступілі першы сакратар Валгаградскага абкома партыі Л. Кулічэнка, маршал авіяцыі С. Рудэнка, удзельнік Сталінградскай бітвы, поўны кавалер ордэна Славы Н. Красюкоў. Яны надкрэслілі сусветна-гістарычнае значэнне падзвігу савецкага народа ля сцен Сталінграда. Гэта перамога паклала пачатак кароннаму пералому ў ходзе ўсёй другой сусветнай вайны.

Удзельнікі мітыngu ўсклалі вянкi да Вечнага агню, што гарыць ля абе-ліска героям Чырвонага Царыцына і Сталінградскай бітвы.

З плошчы Загінуўшых барацьбітоў калоны аўтамашын накіраваліся да Мамаева кургана. На бронетранспарцёрах, якія рухаліся ў саставе калон, знаходзіліся капелулы з зямлёй гарадоў-герояў. Іх урачыстая закладка адбылася ля велічнага помніка-ансамбля героям Сталінградскай бітвы на Мамаевым кургане.

Бясконцы быў людскі паток да мемарыяла. У зале Воінскай славы валгаградцы, дэлегацыі гарадоў-герояў, зарубежных краін усклалі кветкі і вянкi.

ПАСЯДЖЭННІ КАМІСІІ

БЕЛАРУСЬ У ЮНЕСКО

На чарговым пасяджэнні Камісіі Беларускай ССР па справах ЮНЕСКО заслуханы і абмеркаваны даклад не старшыні, намесніка міністра замежных спраў БССР Л. Максімава аб выніках работы камісіі за 1982 год і задачах на 1983 год.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел члены камісіі Н. Пілевіч, С. Марцалёў, В. Мядзведзеў, В. Саўчанка, М. Мяшкоў і іншыя.

На пасяджэнні Камісіі разгледжаны таксама вынікі праходзіўшай у Мінску міжнароднай навуковай канферэнцыі «Славянскія культуры і сусветны культурны працэс», вынікі работы раду канферэнцый і нарад ЮНЕСКО, у якіх прымалі ўдзел дэлегацыі БССР. Адобраны прапановы Беларускай ССР да праекта праграмы і бюджэту ЮНЕСКО на 1984—1985 гады. Разгледжаны план работы Камісіі на 1983 год. Па абмеркаваных пытаннях прыняты адпаведныя рашэнні.

АДОБРАНА ДЗЕЙНАСЦЬ

Адбылося пасяджэнне Камісіі па замежных справах Вярхоўнага Савета БССР. Разгледжана пытанне аб выніках работы дэлегацыі Беларускай ССР на XXXVII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. З дакладам выступіў кіраўнік дэлегацыі міністр замежных спраў БССР А. Гурыновіч.

Камісія адобрыла дзейнасць дэлегацыі Беларускай ССР на XXXVII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

У рабоце камісіі ўдзельнічаў намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанок.

СХОД ГРАМАДСКАСЦІ

СВЯТА АНГОЛЬСКАГА НАРОДА

У Палацы культуры Белсаўпрофа 3 лютага адбыўся сход прадстаўнікоў грамадскасці Мінска, прысвечаны свята Народнай Рэспублікі Ангола — Дню пачатку ўзброенай барацьбы пад кіраўніцтвам МПЛА.

На сходзе прысутнічаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Народнай Рэспублікі Ангола ў СССР Луіш Дукуі Паулу дэ Каштру і суправаджаючы яго асобы, якія прыбылі ў сталіцу рэспублікі для ўдзелу ў святочных мерапрыемствах.

У зале знаходзіліся студэнты з Анголы, якія навучаюцца ў Мінску.

З дакладам на сходзе выступіў старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі Л. Сарвіра.

Цэнла сустрэты прысутнымі на сходзе выступіў Луіш Дукуі Паулу дэ Каштру, які расказаў аб гераічнай барацьбе ангольскага народа пад кіраўніцтвам МПЛА — Партыі працы супраць агрэсіўных намераў паўднёва-афрыканскіх расістаў, за вырашэнне

эканамічных і сацыяльных задач, якія стаяць перад краінай. Пасол падкрэсліў вялікае значэнне дружбы і супрацоўніцтва з савецкім народам, сардэчна падзякаваў за дапамогу і падтрымку, якія СССР аказвае яго радзіме.

У кінатэатры «Масква» адбылося адкрыццё фотавыстаўкі «Ангола сёння». У яе экспазіцыі фотаздымкі, якія ўваскрашаюць падзеі агрэсіі супраць Анголы, расказаваюць аб мірнай працы народа, які будзе новае грамадства, праводзімых у краіне сацыяльных пераўтварэнняў.

Адбыўся прагляд дакументальнага фільма аб Анголе.

***

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Народнай Рэспублікі Ангола ў СССР Луіш Дукуі Паулу дэ Каштру, які прыбыў 3 лютага ў сталіцу Беларусі для ўдзелу ў мерапрыемствах з выпадку свята Народнай Рэспублікі Ангола — Дня пачатку ўзброенай барацьбы пад кіраўніцтвам МПЛА, у той жа дзень нанёс візіты намесніку Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанку, міністру замежных спраў БССР А. Гурыновічу.

Пасол Анголы ў СССР Луіш Дукуі Паулу дэ Каштру меў сустрэчу ў выканкоме Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў з першым намеснікам старшыні выканкома А. Якімчуком.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Народнай Рэспублікі Ангола ў СССР Луіш Дукуі Паулу дэ Каштру 5 лютага меў гутарку з кіраўнікамі і актывістамі Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі.

У час свайго далейшага знаходжання ў сталіцы Беларусі ангольскія госці зрабілі паездку на мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы, наведалі ВДНГ БССР, Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

ГОСЦІ З ЧЭХАСЛАВАКІІ

У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТАВАРЫСТВЕ

3 лютага ў Мінск прыбыла дэлегацыя Цэнтральнага камітэта Саюза чэхаславацка-савецкай дружбы на чале з яго генеральным сакратаром Міраславам Завадзілам. Яна знаходзілася ў Савецкім Саюзе ў сувязі з правядзеннем мерапрыемстваў, прысвечаных 25-годдзю Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы.

Членаў дэлегацыі прыняў другі сакратар ЦК КПБ У. Бровікаў.

У Беларускам таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі члены дэлегацыі мелі гутарку з яго кіраўніцтвам і актывістамі Беларускага аддзялення Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы па пытаннях далейшага развіцця і ўмацавання сяброўскіх сувязей абласцей, гарадоў, прадпрыемстваў, навукова-даследчых устаноў Беларусі і ЧССР.

Госці з Чэхаславакіі аглядзелі выдатныя мясціны Мінска, наведалі

ВДНГ БССР, Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Члены дэлегацыі прынялі ўдзел ва ўстаноўчым сходзе па стварэнню пярвічнай арганізацыі Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы ў Мінскім ГПТВ № 24 імя М. Кедышкі. Гэта вучылішча амаль 15 гадоў падтрымлівае кантакты з адборным будаўнічым вучылішчам у горадзе Міхалаўцы.

Гэта ўжо сотая ў Беларусі пярвічная арганізацыя Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы.

Дэлегацыя Цэнтральнага Камітэта Саюза чэхаславацка-савецкай дружбы на чале з членам ЦК КПЧ, генеральным сакратаром ЦК Саюза Міраславам Завадзілам пабывала на Мінскім падшыпніковым заводзе, дзе адбыўся мітынг. Прадпрыемства адзначае 20-годдзе сяброўскіх сувязей з калектывам завода «Зетар» у Брно.

Сардэчныя прывітання ад рабочых завода «Зетар» перадаў удзельнікам мітыngu член ЦК КПЧ, генеральны сакратар ЦК Саюза чэхаславацка-савецкай дружбы Міраслаў Завадзіл.

Госці з Чэхаславакіі зрабілі паездку на мемарыяльны комплекс «Хатынь», у Музей беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах, наведалі мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой».

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

Новая аптэка адкрылася ў Жодзіна. Тут усё прадугледжана для лепшага абслугоўвання наведвальнікаў, яна аснашчана ўсімі сродкамі малой механізацыі. З асаблівай увагай адносіцца калектыв аптэкі да інвалідаў і ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны — ляркарствы дастаўляюцца ім на дом.
НА ЗДЫМКУ: правізар-аналітык В. ДЗЕМЕШ праводзіць аналіз якасці гатовых лекавых прэпаратаў.

СУТНАСЦЬ ХАРЧОВАЙ ПРАГРАМЫ СССР

НЕ КРЫЗІС, А ПРАБЛЕМЫ РОСТУ

Як вядома, у маі мінулага года Пленум ЦК КПСС адобрыў Харчовую праграму, распрацаваную ў адпаведнасці з рашэннямі XXVI з'езда партыі. Яе рэалізацыя, разлічаная на перыяд да 1990 года, мае ясную мэту — палепшыць забеспячэнне насельніцтва прадуктамі харчавання. Гэты крок быў успрыняты савецкім народам як зусім лагічны, накіраваны на далейшае павышэнне ўзроўню жыцця людзей. Той жа мэце ў канчатковым выніку служаць і распрацаваныя раней дзесяткі іншых комплексных народнагаспадарчых праграм, такіх, напрыклад, як «Тканыны», «Абутак», «Трактары», «Вугаль», «Баваюна» і іншыя.

Між тым менавіта Харчовая праграма выклікала, мякка кажучы, абвостраную цікавасць многіх замежных саветолагаў, органаў буржуазнай прапаганды. Аўтары некаторых каментарыяў на гэтую тэму разглядаюць прыняцце Харчовай праграмы ледзь не як сведчанне крызісу савецкай сельскай гаспадаркі. Ці ёсць у такіх сцвярджэннях зерне праўды? Эканоміка — не эмоцыі, а лічбы і факты. Імі і давайце аперыраваць.

Праблема харчавання, згодзімся, трымаецца перш за ўсё на магчымасцях сельскай гаспадаркі. Чаго ж дабілася яна ў Савецкім Саюзе за апошнія, скажам, 20 гадоў? Аказваецца, вельмі адчувальных поспехаў. Дастаткова сказаць, што вытворчасць збожжа павялічылася з 130 мільёнаў тон у сярэднім за год у 1961—1965 гадах да 205 мільёнаў тон у 1976—1980 гадах, мяса адпаведна з 9 мільёнаў тон да 15. Аб'ём усёй атрыманай у краіне сельскагаспадарчай прадукцыі ўзрос за гэты перыяд у 1,5 раза. Цяпер краіна з'яўляецца буйнейшым у свеце вытворцам многіх відаў сельскагаспадарчых прадуктаў, у прыватнасці пшаніцы, бульбы, малака, гародніны, цукровых буракоў, сланечніка.

Вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі ў СССР павялічвалася значна хутчэй, чым расла колькасць насельніцтва. Істотна павысіўся ўзровень на душу насельніцтва спажывання большасці відаў прадуктаў харчавання, асабліва жывёльнага паходжання. Так, у параўнанні з 1965 годам спажыванне мяса ўзрасло ў 1,4 раза (у абсалютным выражэнні прырост склаў 17 кілаграмаў), яек — у 1,9 раза, гародніны, рыбы і рыбапрадуктаў — у 1,3 раза, малака і малочных прадуктаў — у 1,25 раза, у тым ліку масла жывёльнага — у 1,4 раза. Разам з тым прыкметна скарацілася спажыванне бульбы і хлебапрадуктаў. Такім чынам, побач з колькасным ростам прыкметна палепшылася структура харчавання савецкага чалавека.

Каларыйнасць харчавання ў Савецкім Саюзе ў разліку на душу насельніцтва адпавядае фізіялагічнай норме і нават некалькі вышэйшая, чым у развітых капіталістычных краінах у цэлым. Што датычыць асобных відаў прадуктаў харчавання, то ў СССР традыцыйна высокі ўзровень на душу спажывання рыбы і рыбапрадуктаў, мучных вырабаў, бульбы. У апошнія гады спажыванне і такіх прадуктаў, як гародніна, цукар, яйкі, таксама забяспечваецца на ўзроўні больш высокім, чым сярэдні ўзровень іх спажывання ў групе развітых краін Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі. Невялікае адставанне ў спажыванні малака і жывёльнага масла, зменшыўся разрыў ва ўзроўнях спажывання мяса і фруктаў.

І ўсё ж попыт насельніцтва на шэраг прадуктаў рос хутчэй, чым павялічвалася іх вытворчасць. У значнай меры гэта тлумачыцца тым, што за апошнія пятнаццаць гадоў у СССР рэальны даход у разліку на душу насельніцтва павялічыўся амаль удвая, а цэны на асноўныя прадукты харчавання ў дзяржаўным гандлі ўсе гэтыя гады заставаліся практычна на нязменным узроўні. Неабходна прыняць да ўвагі і тую акалічнасць, што доля гарадскіх жыхароў ва ўсім насельніцтве краіны за гэты перыяд павысілася з 53 да 63 працэнтаў, што таксама садзейнічала паскоранаму росту попыту на прадукты харчавання ў сістэме дзяржаўнага гандлю. І паколькі вытворчасць шэрагу відаў прадуктаў харчавання расла марудней, чым патрабавалася ў гэтых умовах, узраслі маштабы незадаволеннага попыту на некаторыя прадуктовыя тавары, перш за ўсё жывёльнага паходжання. Менавіта гэта ў асноўным і вызначае сутнасць харчовай праблемы ў СССР сёння.

Асноўны шлях яе вырашэння — гэта далейшы рост вытворчасці прадуктаў харчавання ў краіне на аснове паскоранага развіцця сельскай гаспадаркі. Разам з тым пэўную ролю ў задавальненні растуць патрэбнасцей насельніцтва ў прадуктах харчавання адыгрывае знешні гандаль. Так, аб'ём імпарту прадуктаў харчавання ў 1981 годзе склаў значную велічыню — 14,6 мільярда рублёў. Лічачы неабходным і далей выкарыстоўваць магчымасці дзяржаўнага гандлю для папаўнення харчовых рэсурсаў, майскі Пленум ЦК КПСС адначасова паставіў задачу скараціць яго імпарт з капіталістычных краін. І гэта зразумела. Бо значная частка закупаў у капіталістычных краінах, перш за ўсё збожжа, носіць вымушаны характар — гэта мера, закліканая змякчыць вынікі неўраджаёў некалькіх апошніх год. Рэалізацыя заданняў Праграмы па павелічэнню сярэднегадавой вытворчасці збожжа ў краіне да 250—255 мільёнаў тон выключыць неабходнасць буйнамаштабных яго закупаў у развітых капіталістычных краінах.

Інакш выглядаюць перспектывы гандлю прадуктамі харчавання з сацыялістычнымі краінамі. Намячаецца далейшы рост яго маштабаў, што ў значнай меры з'яўляецца вынікам паглыблення міжнароднага сацыялістычнага падзялення працы. Мяркуюцца, у прыватнасці, далейшы рост імпарту цукрусырцу і цытрусавых з Кубы. Спрыяльныя перспектывы павелічэння імпарту шэрагу відаў прадуктаў харчавання з некаторых еўрапейскіх сацыялістычных краін. Так, Венгрыя становіцца самым буйным пастаўшчыком у Савецкі Саюз мяса і свежых фруктаў, а разам з Балгарыяй таксама вінаграднага віна, прадуктаў перапрацоўкі фруктаў, ягад, гародніны.

Важкі ўклад у забеспячэнне насельніцтва СССР асобнымі відамі прадуктаў харчавання ўносіць гандаль з краінамі, што сталі на шлях развіцця. Перш за ўсё гэта датычыць такіх тавараў, як цытрусавыя, кава, какава-бабы, карыца, гваздзіка, перац, чай, арэхі. Павелічэнне іх спажывання таксама садзейнічае палепшэнню структуры харчавання савецкіх людзей.

Сяргей СУДАРАУ,
спецыяліст па
знешнеэканамічных
праблемах Навукова-
даследчага эканамічнага
інстытута пры
Дзяржплане СССР.

У канцы 1965 года пад Магілёвам пачаў узводзіцца буйнейшы ў Еўропе камбінат сінтэтычнага валакна. На будоўлю з розных рэспублік прыехалі маладыя людзі трыццаці пяці нацыянальнасцей нашай Радзімы. Самааддана яна праца не магла не выклікаць захаплення. «Тое, што рускія зрабілі ў Магілёве, — гэта сапраўдны подзвіг», — пісала англійская газета «Сандзі таймс» пра малады камбінат. А біяграфія яго працягваецца. Дзякуючы будаўніцтву і рэарганізацыі плошчаў на галаўным прадпрыемстве, напрыклад, створаны завод арганічнага сінтэзу, летась краіна атрымала ад вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» (яно створана на базе камбіната) дадатковую прадукцыю на 4 мільёны рублёў.

Буйнейшае ў свеце прадпрыемства такога тыпу ў бягучым годзе плануе ўвесці ў дзеянне новых магутнасцей па вытворчасці поліэфірнага валакна на 13 тысяч тон. Будуць працягнуты работы па тэхнічнаму пераўзбраенню генератарнага за-

вода. Вялікая ўвага ў аб'яднанні надаецца палепшэнню умоў працы, вучобе. Так, кожны чацвёрты рабочы камбіната вучыцца ў школе, тэхнікуме, вышэйшай навучальнай установе.

НА ЗДЫМКАХ: апаратчыкі В. МУЗЫКАНТАЎ і М. ЯРАМЕЕУ; новая тэхналагічная устаноўка ДМТ-4; аператар Р. МІРОНАВА. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ З ЦЕМРАЙ РАЗВІТАЎШЫСЯ

У архівах захаваўся пратакол пасяджэння Чэрыкаўскай павятовай управы па справах земскай гаспадаркі ад 6 лістапада 1909 года.

У пратаколе сказана: «Слухалі: член управы далажыў, што адкрыты ў мінулым, 1908 годзе земскія вучылішчы ў вёсках Бірулі, Гніліца і Вепрын знаходзяцца ў немажлівых умовах адносна памяшканняў. Гніліцкае вучылішча туліцца ў хаціне 7 на 7 аршынаў з невялікімі акеңцамі, якія даюць мала святла. Хаціна гэта не дагледжана і не абаронена ад холаду.

Памяшканне Бірульскага вучылішча яшчэ ў горшых умовах.

Адшукаць у гэтых вёсках памяшканні хаця б некалькі лепшыя, немагчыма, бо іх няма ў гэтых населеных пунктах...»

Старажылы сцвярджаюць, што не ў лепшых умовах знаходзіліся так званыя земскія вучылішчы і ў іншых сельскіх паселішчах Краснапольскага і навакольных раёнаў.

Так было. Ды былое, як кажуць, былім парасло. Нават старажылы забыліся пра тую спархнелую хаціну «вучылішча», пра якую напісана ў прыведзеным вышэй дакуменце. Згубіла свой сэнс і назва вёскі. Няма цяпер Гніліцы, ёсць вёска Леніна. Сяляне назвалі яе так у знак вялікай удзячнасці Уладзіміру Ільічу Леніну, правадзю рэвалюцыі, якая дала магчымасць ім развітацца з цемрай, спазнаць святло навукі і адчуць годнасць чалавека і грамадзяніна. Калі пад'язджаеш да вёскі Леніна, здалёк відаць духавярховы белакамены будынак з вялікімі, светлымі вокнамі. Гэта сярэдняя школа. Тут навучаецца 320 дзяцей калгаснікаў і сельскай інтэлігенцыі. Пераступіш школьны парог, і сэрца цешыцца: тут створаны ўсе ўмовы для плённай вучобы. Выкладчыкамі працуюць педагогі са спецыяльнай вышэйшай адукацыяй, уведзена кабінетная сістэма навучання, ёсць разнастайныя наглядныя дапаможнікі, тэхнічныя сродкі. У школе працуюць розныя гурткі, спартыўныя секцыі. Вясковыя дзеці ў вольны час займаюцца такой справай, якая ім больш даспадобы.

Юнакі і дзяўчаты атрымліваюць тут сярэднюю адукацыю. Многія адначасова ў школе набываюць прафесію трактарыста і затым працуюць у калгасе. Іншыя ж працягваюць вучо-

бу далей у сярэдніх і вышэйшых навучальных установах. Васіль Чыграй, напрыклад, скончыў Віцебскі медыцынскі інстытут, Галіна і Святлана Сяргееўкі — Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт. Ды ці мала іх, сялянскіх дзяцей, выхадзіць у наш час на шырокі жыццёвы прасцяг!

Вясковы ганарца сваім земляком Апанасам Шамянковым. Яго бацька быў беззямельным, непісьменным селянінам. Усе надзеі ўскладаў на дзяцей: маўляў, хай бы хоць яны навучыліся грамаце. Але з усёй вялікай сям'і Шамянковых толькі Апанасу давялося скончыць тры класы сельскай школы. Потым і ён змушаны быў пакінуць вучобу і пайсці пасвіць панскую жывёлу — трэба было зарабляць на пражытак. Пасля сялянскі сын працаваў на шахтах Данбаса, служыў у царскай арміі. Але развіць свае здольнасці, свой талент змог толькі пры Савецкай уладзе. Ён атрымаў адукацыю і прысвяціў сваё жыццё нялёгкай прафесіі — абаронцы Радзімы. Ад салдата да генерал-лейтэнанта прайшоў шлях былы падпасака. Асабліва праявіліся яго здольнасці, яго талент у гады Вялікай Айчыннай вайны. Знаходзячыся на пасадзе камандзіра дывізіі, затым корпуса, Апанас Дзмітрыевіч умела ажыццяўляў кіраўніцтва буйнымі ваеннымі аперацыямі па разгрому ворага. За вялікія заслугі перад Радзімай яму прысвоена высокае званне Героя Савецкага Саюза, яго подзвіг адзначаны многімі баявымі ордэнамі і медалямі.

Савецкая ўлада абудзіла таленты ў дзецях многіх былых лапцюжнікаў. Краснапольцы з павагай называюць сваіх славутих землякоў, такіх як паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы Аляксей Пысін, пісьменнікі Міхась Дуброўскі, Мікола Ткачоў, Сцяпан Кушараў, драматург Васіль Шашалевіч, вядомая спявачка Марыя Пахоменка, кінаактрыса Нона Грубе, ганарца генераламі Іванам Варапаевым, Іванам Цюльгам, Анатолям Банкузавым, Героямі Сацыялістычнай Працы братамі Юліем і Яўгенам Жлобамі і многімі іншымі.

...Краснапольшчына — кропелька на карце нашай вялікай дзяржавы. І ў гэтай кропельцы адбіваецца наша жыццё — савецкае.

Сямён СЯМЕНАУ.

На старонках нашай газеты мы часта расказваем аб рабоце Беларускага таварыства «Радзіма». Многія суайчыннікі самі былі яго гасцямі ў час знаходжання ў Беларусі. Цікаваць землякоў да Таварыства пастаянна расце. У сваіх пісьмах чытачы

— *Міхаіл Андрэвіч, зусім нядаўна прэзідыум таварыства «Радзіма» падводзіў вынікі сваёй працы за 1982 год. Што было зроблена за гэты час? Чым асаблівым запомніўся ён вам, старшыні Таварыства?*

— Перш за ўсё хачу адзначыць, што дзейнасць Беларускага таварыства «Радзіма» неразрыўна звязана з жыццём рэспублікі, усёй краіны. Наша асноўная задача — гэта падтрыманне і ўмацаванне культурных і духоўных сувязей землякоў, што жывуць за мяжой, з Бацькаўшчынай. У якой бы краіне ні знаходзіліся нашы суайчыннікі, іх аб'ядноўвае пачуццё патрыятызму, любоў да сваёй Радзімы. Яны стараюцца ўважліва сачыць за ўсімі падзеямі ў Савецкай краіне, разам з намі радуюцца яе поспехам, адзначаюць яе святы. Вось і мінулы год быў на іх багаты. Перш за ўсё гэта юбілей нашай краіны — 60-годдзе ўтварэння СССР. І мне вельмі прыемна адзначыць, што яго шырока святкавалі арганізацыі суайчыннікаў у розных краінах. Урачыстыя сходы і вечары прайшлі ў аддзелах Саюзу савецкіх грамадзян у Бельгіі, у Федэрацыі рускіх канадцаў, клубах суайчыннікаў у Аргенціне, Аўстраліі і іншых арганізацыях. Не пакінулі без увагі замежныя зем-

ВЫКОНВАЮЧЫ ПАЖАДАННІ ЗАМЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАЎ БЛІЗКА І ЗРАЗУМЕЛА ЎСІМ

просяць больш падрабязна расказаць пра дзейнасць гэтай арганізацыі. Наш карэспандэнт Рыгор ФАМЕНКА сустрэўся са старшынёй прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма», народным мастаком СССР Міхаілам САВІЦКІМ.

лякі і 100-гадовыя юбілеі народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Тут мне асабліва хочацца адзначыць урачыстасці, што адбыліся ў Араў-парку каля Нью-Йорка, дзе вось ужо дзесяць год стаіць помнік беларускаму песняру Янку Купалу. Па магчымасці мы стараліся дапамагчы нашым суайчыннікам адзначыць гэтыя знамянальныя даты. Цяпер Беларускае таварыства «Радзіма» падтрымлівае непасрэдную сувязь з больш чым 30 прагрэсіўнымі і нейтралісцкімі арганізацыямі ў розных краінах. Мы адаслалі ў іх адрасы матэрыялы для выставак і фотавыставак, наборы сувеніраў і падборкі кніг. Для арганізацыі суайчыннікаў у ЗША, Канадзе, Аўстраліі, Аргенціне і многіх еўрапейскіх краінах былі пасланы кароткаметражныя фільмы «Савецкая Беларусь» (аб дасягненнях нашай рэспублікі ў братняй сям'і савецкіх народаў) і «Якуб Колас». У некаторых арганізацыях і клубах землякоў на святкаваннях юбілеяў прысутнічалі прадстаўнікі Таварыства, грамадскія рэспублікі, артысты.

У мінулым годзе нашы партыя і ўрад прынялі шэраг важнейшых рашэнняў, накіраваных на далейшае паліянізаванне жыцця і дабрабыту савецкага народа, выступілі з новымі мёрнымі ініцыятыва-

мі. Наша задача заключалася ў тым, каб замежныя суайчыннікі даведаліся пра іх, правільна зразумелі іх сутнасць і значэнне. Важную ролю ў гэтай справе адыгрывалі газета «Голас Радзімы» і перадачы радыёстанцыі «Савецкая Беларусь». Ну і, вядома, мы заўсёды радаваліся сустрэчам з тымі землякамі, якія наведвалі Беларусь.

— *Колькі ж гасцей і з якіх краін прыняло Таварыства летась?*

— Нават цяжка і падлічыць. Некалькі соцень чалавек з самых розных краін — ЗША, Бельгіі, Англіі, ФРГ, Швецыі, Галандыі, Аргенціны, Аўстраліі. Гэта былі дэлегацыі прагрэсіўных арганізацый землякоў і турысцкіх групы, госці, якія прыязджалі па прыватных візах.

— *Як відаць, госці былі з капіталістычных краін. Мы ведаем, што заходняя прапаганда вельмі скажае пра іх аб нашым жыцці. Ці ўплывае гэта на погляды суайчыннікаў?*

— Сапраўды, некаторыя з нашых гасцей, асабліва моладзь, мелі не зусім правільнае ўяўленне пра наша жыццё. Але тут мне адрозна ўспамінаецца прымаўка, якую яны абавязкова гавораць на расставанне: «Лепш раз убачыць, чым сто разоў пачуць». Усе, хто прыязджае ў Беларусь, маюць магчымасць убачыць наша жыццё на свае вочы і зрабіць уласныя вывады. Тым, хто доўгія гады не быў у родных мясцінах, даводзіцца толькі здзіўляцца. Хіба такой пакідалі яны Беларусь? На прыкладзе нашай рэспублікі, якая не так даўно была адсталай украінай Расіі, асабліва ярка відаць дасягненні нашай краіны ў нацыянальным пытанні. Беларусь сёння — гэта рэспубліка многагаліновай прамысловасці, буйной калектыўнай сельскай гаспадаркі, высокаразвітай культуры. Мы добра ведаем, што дасягнуць гэтага змаглі толькі дзякуючы брацкай дапамозе ўсіх народаў нашай краіны. І ні аб якім нацыянальным прыгнечанні не можа быць і гаворкі. Гэта мы паказваем нашым замежным гасцям, асабліва моладзі. Яны наведваюць музеі і выстаўкі, прадпрыемствы, калгасы і саўгасы, сустракаюцца з нашымі людзьмі, і самі прыходзяць да вываду, што многае з пачутага раней пра нашу краіну, — хлусня. Вось, напрыклад, у жніўні мінулага года да нас прыязджала вялікая група суайчыннікаў з Канады, якая не выпадкова называлася «Спадчына». 176 чалавек рознага ўзросту аб'ядналіся, каб ажыццявіць гэтую паездку на Радзіму сваіх бацькоў і дзядоў, ажыццявіць менавіта ў год юбілею нашай краіны. Мне запомнілася шчырае прызнанне ўнучкі нашага земляка з Канады студэнткі з Ванкувера, якую звалі Каміла: — Я прыехала сюды з

няправільнымі ўяўленнямі аб нашай краіне, аб савецкім ладзе жыцця, — сказала яна. — Мне гаварылі, што мяне будучы праследаваць і сачыць за мной усюды. Скажу шчыра, я верыла гэтаму. Але цяпер, праз месяц пасля таго, як мы зрабілі першы крок па савецкай зямлі, мае ўяўленні пра нашу краіну зусім змяніліся. Я ўбачыла, што ў савецкім грамадстве справядлівасць, роўнасць, гарманічнае развіццё ўсіх народаў — гэта не словы, а рэальнасць. Усіх нашых людзей вызначае імкненне да міру, любоў да жыцця.

А вось што сказаў адзін з кіраўнікоў гэтай групы Васіль Гарасім: «Мы ўвачавідкі пераканаліся ў тым, што адзінства савецкіх людзей непарушнае. Нацыянальнае пытанне, што б пра яго ні гаварыла крывадушная заходняя прапаганда, вырашана ў інтарэсах усіх народаў нашай краіны. Хачу пажадаць савецкім людзям далейшых поспехаў».

Такіх выказванняў можна прыводзіць многа, бо кожны з суайчыннікаў, прыязджаючы на Радзіму, адкрывае нешта новае для сябе, пераконваецца ў ілжывасці той або іншай выдумкі супраць нашай краіны.

— *А якія ўражанні ад нашай рэспублікі застаюцца ў самах маленькіх гасцей Таварыства, тых, хто адпачывае летам у піянерскіх лагерах?*

— Я думаю, вельмі добрыя. Дастаткова сказаць, што, калі мы пытаемся ў дзяцей, ці хацелі б яны яшчэ раз прыехаць у лагер, усе хорам адказваюць: «З радасцю!» Мы ведаем, што месяц, праведзены ў піянерскім лагерах, застаецца ў памяці дзяцей на ўсё жыццё. Яны беражліва захоўваюць піянерскія галыштункі, многа расказваюць пра свае ўражанні сябрам і таварышам дома і пры першай магчымасці зноў стараюцца прыехаць сюды.

— *У верасні сумесна з Міністэрствам культуры БССР Беларускае таварыства «Радзіма» зноў праводзіла для кіраўнікоў гуртоў мастацкай самадзейнасці за мяжой курсы павышэння харавога і танцавальнага майстэрства. Як прайшлі яны на гэты раз?*

— На наша запрашэнне адгукнуліся арганізацыі суайчыннікаў з Канады, Бельгіі, Аўстрыі, Аргенціны і Галандыі, якія прыслалі ў Мінск сваіх прадстаўнікоў. З удзельнікамі курсаў займаліся высокакваліфікаваныя выкладчыкі, спецыялісты. На працягу трох тыдняў нашы госці не толькі атрымлівалі практычныя навыкі па сваёй спецыяльнасці, але і пабывалі на рэпетыцыях лепшых самадзейных і прафесіянальных харавых і танцавальных калектываў рэспублікі, пазнаёмліліся са славуцямі нашай сталіцы, даведаліся многа новага аб гісторыі і сучасным жыцці нашага народа. Пры расставанні мы чулі многа цёплых слоў падзякі ад удзельнікаў курсаў. Так, напрыклад, Кім Бос з Канады сказала: «Я ўжо даўно займаюся танцамі ў сябе дома. Але ніколі выкладчыкі не адносіліся да мяне з такой увагай, з такім жаданнем перадаць мне часцінку свайго вялікага вопыту. Тое, чаму я навучылася, вельмі дапаможа ў арганізацыі нашай самадзейнасці».

Зусім нядаўна мне давялося сустракацца з ганаровым старшынёй Федэрацыі рускіх канадцаў Іванам Грыбанам і прэзідэнтам Савета старшын клубу суайчыннікаў у Аргенціне Уладзімірам Гольшам. Яны яшчэ раз перадалі нам падзяку ад удзельнікаў курсаў і адзначылі, што іх трохтыднёвае знаходжанне ў

Мінску значна дапаможа ў арганізацыі мастацкіх калектываў гэтых арганізацый.

— *І яшчэ адно пытанне, Міхаіл Андрэвіч. Мне не раз даводзілася назіраць, з якой увагай і глыбокай пашанай разглядалі замежныя землякі серыю вашых палотнаў «Лічбы на сэрцы», як радаваліся, калі атрымлівалі іх рэпрадукцыі з вашым аўтографам. Значыць, тэма захавання міру на зямлі, прадухілення новай вайны, над якой вы ў асноўным працуеце, блізка і зразумела і нашым замежным суайчыннікам?*

— Гэта тэма блізкая ўсім сумленным людзям у свеце. І нашы замежныя суайчыннікі не выключэнне. Многім з іх, як і мне, давялося перажыць цяжар мінулай страшнай вайны. Сярод нашых замежных гасцей мне не раз даводзілася сустракаць тых, хто прайшоў праз канцэнтрацыйныя лагеры гітлераўцаў, у адным з якіх быў і я. Таму мы вельмі добра разумеем адзін аднаго.

Цяпер пытанне захавання міру, прадухілення новай вайны стала асабліва актуальным. Нястрымная гонка ўзбраенняў, развітая агрэсіўнымі коламі сусветнага імперыялізму, штурхае чалавецтва на край бездані, з якой не будзе звароту. Але мы, усе людзі добрай волі, павінны не дапусціць гэтага. У канцы лістапада мінулага года ў Маскве прайшла сесія Савета таварыства «Родина», прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР. У яе рабочы прынялі ўдзел кіраўнікі і

Лена ЧАПУРНАЯ з Галандыі прыязджала ў Мінск на курсы мастацкай самадзейнасці.

актывісты патрыятычных арганізацый нашых землякоў з-за мяжы. І зараз мне хочацца яшчэ раз прыгадаць словы са Звароту да замежных суайчыннікаў, які аднадушна прынялі ўсе ўдзельнікі сесіі. У ім гаварылася, што сёння ўсім нам неабходна падвоіць патроіць намаганні ў барацьбе за захаванне міру, ліквідацыю пагрозы ядзернай вайны, якая нависла над чалавецтвам.

Мне прыемна адзначыць, што нашы суайчыннікі адрозна адгукнуліся на гэты Зварот. Мы ўжо атрымалі ад іх пісьмы. Вось, напрыклад, што піша Адам Лаханько са Злучаных Штатаў Амерыкі: «Зварот удзельнікаў сесіі для мяне вельмі зразумелы і блізкі. Яго прыняццё я выкарыстоўваю ўжо многія гады ва ўсіх краінах, дзе даўно ўсе нашы землякі ў розных краінах яшчэ больш актыўна ўключыліся ў барацьбу за захаванне міру».

У заключэнне нашай размовы мне хочацца пажадаць усім нашым суайчыннікам новых поспехаў у гэтай высякароднай справе.

Гэтыя фотаздымкі нагадваюць аб знаходжанні дзяцей суайчыннікаў з Аўстрыі і Бельгіі ў піянерскіх лагерах «Зялёны Бор».

ОДНО СЛОВО «СТАЛИНГРАД» ПРИВОДИЛО ИХ В УЖАС

НЕМЕРКНУЩИЙ ПОДВИГ

В ходе Сталинградской битвы, продолжавшейся с июля 1942-го до февраля 1943 года, немецко-фашистские агрессоры потеряли 1,5 миллиона человек — четверть своих сил, действовавших на советско-германском фронте. Кульминационным моментом ее явилось контрнаступление Советской Армии, завершившееся

Фашистские солдаты, опьяненные первыми успехами летнего наступления 1942 года, надеялись, что немецкой армии удастся, как обещал Гитлер, Ударом на Кавказ и Сталинград достичь той цели, которой она не добилась в 41-м под Москвой. И в своих письмах на родину они похвалялись скорой победой. Так, 3 сентября, в четверг, солдат Гергард Хоман писал: «Мы близки к своей цели. И надеюсь, что в воскресенье мы будем полными хозяевами Сталинграда». Унтер-офицер Вилли Шмидт сообщал 26 сентября: «Борьба под Сталинградом приближается к победоносному концу. Скоро экстренное сообщение возвестит о падении этой русской твердыни».

Однако прошло совсем немного времени, и тон писем фашистских солдат резко изменился. От бывшего хвастовства не осталось и следа. Унтер-офицер Вальтер Гайслер плачет отцу убитого солдата Кунце: «...чем ближе мы подошли к нашей цели, тем ожесточеннее русские сопротивлялись. Мы были вынуждены отступить. Сейчас русские непрерывно атакуют нас. Ваш сын погиб». В середине ноября ефрейтор Отто Креппель писал родным: «Сталинград стал нам поперек горла. В роте осталось лишь 7 человек. Повсюду видны солдатские кладбища. Теперь одно слово «Сталинград» приводит нас в ужас».

Гитлер бросал в бой все новые полки и дивизии. Они продолжали атаковать, рваться вперед. Но безуспешно. И в войсках все усиливались настроения отчаяния. «Сталинград, как конвейер смерти, пожирает наши полки и дивизии», — писал солдат Вильгельм Веттрегель. «Сталинград — это сплошное кладбище немецких солдат», — сообщал родителям ефрейтор Йозеф Циммах.

19 ноября 1942 года началось контрнаступление советских войск. Уже на пятый день операции они замкнули кольцо окружения вокруг 6-й пехотной и части 4-й танковой армий. В окружении оказалась крупная группировка гитлеровских войск — 22 дивизии и 160 отдельных частей. Пленный

окружением и ликвидацией 330-тысячной гитлеровской армии.

Как это повлияло на моральный дух фашистской армии, немецкого народа! Об этом рассказывают письма, дневники, признания немецких солдат и их родных, написанные в те грозные дни и попавшие в руки советских войск.

обер-ефрейтор 16-го артиллерийского полка 16-й немецкой танковой дивизии Вильгельм Ширбах рассказал: «Когда русские под Сталинградом окружили нашу дивизию... во всех ротах и батареях офицеры огласили приказ Гитлера — не отступать ни на шаг. Однако дивизия оставила уже не один населенный пункт. Части отступали в беспорядке, бросая свое вооружение. Солдаты расценивают отступление немецких войск и окружение их как начало поражения германской армии».

«...Три врага делают нашу жизнь очень тяжелой: русские, голод, холод», — записал в дневнике 8 декабря ефрейтор Зур. В канун нового, 1943 года обер-ефрейтор Генрих Гейцман писал жене: «Старый год приближается к концу. Только что говорил Геббельс, энтузиазма он у нас не вызвал. Уже много недель, как энтузиазма и в помине нет. Что у нас в изобилии, так это вши и бомбы».

«Я хочу жить», — записал в своей записной книжке ефрейтор 10-й роты 578-го полка 305-й немецкой пехотной дивизии. — Жить во что бы то ни стало. К черту все, только бы уцелеть... Сажу в яме с одним солдатом. Это 20-летний парень из Австрии. Мы оба не произносим ни слова. Трупы валяются в снегу, в сугробах. Их не подбирают, не увозят... Я не вижу иного выхода из этого страшного ада, кроме плена». (За пораженческие настроения и отказ воевать в 6-й немецкой армии, окруженной под Сталинградом, было вынесено 360 смертных приговоров).

Гитлер бросил на спасение окруженных специальную группу войск «Дон». Но соединения Советской Армии разбили ее и отбросили на запад. Генерал Меллентин, командовавший 57-м танковым корпусом, на который Гитлер возлагал главную задачу прорыва к окруженным, признал: «К 26 декабря от 57-го корпуса почти ничего не осталось: он буквально «скоропостижно скончался».

Положение в стане окруженных немецко-фашистских войск становилось все более тяжелым, а сопротивление — все более безрассудным. 8 января

1943 года представители советского командования предложили фельдмаршалу Паулюсу, всем окруженным войскам капитулировать. Гитлеровское командование отказалось принять это предложение. 9 января советские войска получили приказ о переходе в наступление с целью ликвидации окруженной группировки фашистских дивизий.

Сталинград заставил задуматься и немцев, находящихся в тылу. Они впервые поняли и почувствовали, что война сулит им в дальнейшем мало хорошего. Это нашло свое выражение и в письмах на фронт, в оценках очевидцев, в официальных документах. Несколько выдержек из таких писем. «Дорогой Мартин, весь немецкий народ в слезах», — сообщили старшему ефрейтору саперного батальона 112-й пехотной дивизии Мартину Кристависку его родные из Лозгейна. «Нельзя выразить словами весь ужас случившегося», — писала жене на фронт Луиза Томас из Витлиха. «В новом году также придется призадуматься о том, что нас ожидает», — писали обер-ефрейтору Альфонсу Янговскому его родные.

В гитлеровской Германии после Сталинграда распространялась «болезнь», именуемая в одной из директив германского верховного командования, изданной в мае 1943 года, «душевным гриппом». «Скептицизм и сомнение являются его первыми верными признаками», — говорится в этом любопытном документе. — Пессимизм является признаком того, что болезнь себя проявляет в полную силу, и, наконец, пораженчество — последняя стадия перед полным душевным разложением».

И еще два мнения. Немецкий писатель Гейнц Рейн: это был «решающий удар, он сбил нас с ног, главное, морально сбил с ног, мы тогда в сущности уже были побеждены». Историк Михозль Фрейнд: «Катастрофа под Сталинградом явилась не только поворотным пунктом в войне, но и вызвала огромное отрезвление и моральное потрясение немецкого народа».

Степан ФЕДОСЕЕВ.

ЧТО ПРЕДЛАГАЕТ

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ

КУРС МИРА

Высший орган Организации Варшавского Договора — Политический консультативный комитет — в составе руководителей Болгарии, Венгрии, ГДР, Польши, Румынии, СССР и Чехословакии недавно принял в Праге Политическую декларацию, представляющую собой всеобъемлющую мирную программу на 80-е годы.

Сердцевину новых инициатив Организации Варшавского Договора составляет обращение к государствам — участникам Североатлантического блока с предложением заключить договор о взаимном неприменении военной силы и поддержании отношений мира. Важнейшей частью такого международно-правового документа могло бы стать взаимное обязательство государств — участников обоих союзов не применять первыми друг против друга ни ядерных, ни обычных вооружений и, следовательно, не применять первыми друг против друга военную силу вообще. Социалистическое сотрудничество считает уместным предусмотреть в договоре обязательство Организации Варшавского Договора и НАТО о неприменении силы против третьих стран, будь то находящихся в двусторонних союзных отношениях с ними, либо неприсоединившихся или нейтральных. Обязательство о неприменении военной силы предлагается сочетать в международном документе с положениями об укреплении ООН как всемирного инструмента коллективной безопасности.

Забота о всеобщем мире социалистического сотрудничества выражается также в стремлении приобщить и другие заинтересованные европейские государства к разработке и подписанию этого документа. Кроме того, предусматривается, что договор был бы открыт для присоединения к нему в качестве равноправных участников других государств мира, которые того пожелают.

В Политической декларации выражается твердая поддержка всем советским инициативам по ограничению и сокращению ядерных вооружений и призыв к США и другим странам встать на путь конструктивных переговоров по этим вопросам и всемерно содействовать делу ядерного разоружения. «Нет сейчас задачи более важной для народов, чем сохранение мира, прекращение гонки вооружений» — таково кредо стран социалистического сотрудничества.

В декларации социалистическое сотрудничество дает детальную оценку положения на всех континентах и во всех регионах земного шара, излагает свои представления о путях и средствах укрепления мира, сохранения и углубления разрядки международной напряженности в современных условиях, заявляет о готовности к сотрудничеству и диалогу со всеми, кто стремится к великой цели — сбережению мира, разоружению, решению глобальных проблем, в том числе преодолению голода и нищеты во многих районах нашей планеты.

Можно сказать, что пражская Политическая декларация представляет собой квинтэссенцию взглядов мира социализма на международное положение, свод новых и ныне действующих инициатив, касающихся не только отношений между государствами — участниками а м и Варшавского Договора и членами НАТО, но буквально всех горячих точек и кризисных ситуаций. Возьмем, например, Ближний Восток. Участники совещания Политического консультативного комитета придали особое значение задаче разрешения ближневосточного конфликта, который они охарактеризовали как самый затяжной и опасный. Страны Варшавского Договора сурово осудили вторжение Израиля в Ливан, израильскую агрессию против палестинского и ливанского народов, зверское истребление гражданского населения Западного Бейрута. Они положительно относятся к принципам решения проблемы ближневосточного урегулирования, выдвинутым совещанием глав арабских государств и правительств в Фесе.

Что касается движения неприсоединения, то Политическая декларация подчеркивает, что оно вносит растущий вклад в ликвидацию и предотвращение кризисных ситуаций, а его практические шаги в этом направлении заслуживают признания и поддержки со стороны всех государств. Позитивную роль в этом плане призваны сыграть такие региональные межгосударственные объединения, как Организация африканского единства и Лига арабских стран.

В документе подчеркивается: «Силы мира более могущественны, чем силы войны. Все зависит от их сплоченности и целеустремленности их действий».

Вместе с тем при всей многоплановости современных международных проблем, как отмечается в декларации, перспективы развития обстановки в Европе и мире в целом в очень большой степени зависят от того, удастся ли устранить недоверие, снизить уровень противостояния между двумя самыми крупными военно-политическими союзами — Организацией Варшавского Договора и НАТО. Два этих союза обладают огромной мощью, особенно в области ядерного оружия, и вооруженное столкновение между ними имело бы пагубные последствия для всех народов. В Праге было вновь подчеркнуто, что государства социалистического сотрудничества давно выступают за роспуск обоих союзов, а в качестве первого шага — за ликвидацию их военных организаций.

Глубокий гуманизм, дух подлинного равноправия больших и малых народов звучат с каждой страницы Политической декларации государств — участников Варшавского Договора. Ее тональность спокойна и выдержанна. Нет сомнения в том, что этот документ будет внимательно изучаться дипломатами и политиками, журналистами и учеными — общественными.

Игорь СИНИЦЫН.

ДЗІЦЯ СУСВЕТНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

ДА 145-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ КАСТУСЯ КАЛІНОЎСКАГА

Вялікія, гераічныя імёны ёсць у кожнага народа. Няма і ў Беларускай гісторыі. Сярод іх — імя выдатнага рэвалюцыянера — дэмакрата, мысліцеля, пэста, публіцыста, таленавітага кіраўніка паўстання 1863 года ў Беларусі і Літве — Кастуся Каліноўскага.

К. Каліноўскі нарадзіўся 21 студзеня (2 лютага) 1838 года ў маёнтку Мастоўляны Ваўкавыскага павета Гродзенскай губерні ў мнагадзетнай сям'і ўладальніка невялікай фабрыкі лянных вырабаў. Прыкладна праз дзесяць гадоў сям'я Каліноўскіх пераехала ў суседнюю вёску Якушоўку. Іменна тут, у Мастоўлянах і Якушоўцы, размешчаных на краі Беларускай пушчы, дзе цудоўная велічная прырода, сярод беларускіх сялян, і прайшлі дзіцячыя гады будучага рэвалюцыянера. З 1847 па 1852 год К. Каліноўскі вучыўся ў Свіслацкай гімназіі. Гэта была адна з лепшых сярэдніх школ Гродзенскай губерні. У ёй існавалі тайныя таварыствы, працаваў дух вальнадумства. З яе сцен выйшла нямаля вядомых дзеячаў беларускай, рускай і польскай дэмакратычнай культуры, шэраг вядомых рэвалюцыянераў. Сярод іх — рэктар Казанскага ўніверсітэта, акадэмік Пецярбургскай акадэміі навук О. Кавалеўскі, прафесар Віленскай медыцынска-хірургічнай акадэміі, першы даследчык флоры Беларускай пушчы С. Горскі, пачынальнік рэалізму ў польскай літаратуры, пісьменнік Ю. Крашэўскі, рэвалюцыянер Л. Зяноўвіч, Р. Траугут, У. Малахоўскі і іншыя. Навучанне ў Свіслацкай гімназіі аказала вялікі ўплыў

на фарміраванне светапогляду юнага Каліноўскага.

У 1856 годзе К. Каліноўскі выехаў на вучобу ў Пецярбург. Тут ён не толькі паспяхова займаецца на камеральным аддзяленні юрыдычнага факультэта ўніверсітэта, але і знаёміцца з рэвалюцыйнай публіцыстыкай «Современника» і «Колокола», зачытваецца працамі Чарнышэўскага, Дабралюбава, Герцэна, Агарова, захапляецца ідэямі класічнай нямецкай філасофіі і заходнееўрапейскага ўтапічнага сацыялізму, культурай славянскіх народаў.

Актыўны ўдзел прымае ён і ў дзейнасці рэвалюцыйных гуртоў Пецярбурга. У прыватнасці, ён і яго брат Віктар уваходзілі ў нелегальны гурток З. Серакоўскага, які знаходзіўся пад ідэйным уплывам Чарнышэўскага.

Менавіта тут, у Пецярбурзе, Каліноўскі стаў перакананым прыхільнікам рэвалюцыйна-дэмакратычных ідэй, непримиримым ворагам самодержавья і прыгонства. Закончыўшы Пецярбургскі ўніверсітэт са ступенню кандыдата праваў, Каліноўскі ў 1861 годзе вярнуўся на радзіму, у Беларусь.

У тым жа годзе ў Гродна ён стварыў нелегальную рэвалюцыйную арганізацыю, у якую ўвайшлі найбольш прагрэсіўныя прадстаўнікі мясцовай разначыннай інтэлігенцыі. Сярод іх асабліва вылучаўся Валерый Урублеўскі, будучы генерал Парыжскай Камуны, член Генеральнага Савета Інтэрнацыянала, сябар К. Маркса і Ф. Энгельса. Гэта

арганізацыя ставіла сваёй мэтай падрыхтоўку сялянскага паўстання ў Беларусі і Літве.

Каліноўскі быў упэўнены, што поспех паўстання будзе залежаць ад удзелу ў ім сялянскіх мас. Таму ён вёў актыўную рэвалюцыйную агітацыю сярод сялян, займаўся іх адукацыяй, выхоўваў нянавісьць да самодержавья і памешчыкаў. Каб несці ў масы сялян ідэі свабоды, барацьбы з самодержавьем і прыгонствам, К. Каліноўскі сумесна з В. Урублеўскім і Ф. Ражанскім заснаваў нелегальную друкарню і арганізаваў выпуск першай беларускай газеты «Мужыцкая праўда», большасць матэрыялаў для якой напісаў сам. У сваіх артыкулах, падпісаных псеўданімам «Ясыка-гаспадар з-пад Вільні», Каліноўскі выкрываў класавую сутнасць самодержавья, грабежніцкі характар рэформы 1861 года, праведзенай у інтарэсах прыгоннікаў, крытыкаваў усю сістэму грамадскіх адносін самодержавья-памешчыцкай Расіі. Ён заклікаў народ рыхтавацца да ўзброенай барацьбы. «...Нам не маніфестаў, а вольнасці патрэба, — пісаў К. Каліноўскі ў «Мужыцкай праўдзе», — і то вольнасці не такой, якую цар схочэ даць, но якую мы самі мужыкі памеж сабою зробімо. А для таго, дзяцюкі, каб ніхто нас не мог ашукаць, цяпер ужэ талкуйце памеж сабою, якой вам вольнасці патрэба і яким адно спосабам мужык яе дастаць можа».

К. Каліноўскі быў прыхільнікам сялянскага ўтапічнага сацыялізму, самымі вядомымі

прадстаўнікамі якога былі А. Герцэн і М. Чарнышэўскі. Яны лічылі асновай сацыяльнага пераўтварэння Расіі сельскую тэрыторыю Беларускай абшчыны ў сярэдзіне XIX стагоддзя не існавала: яна была разбурана да гэтага часу рознымі аграрнымі пераўтварэннямі, хаця пэўныя калектыўныя пачаткі ў Беларускай вёсцы захоўваліся. Менавіта праз развіццё гэтых пачаткаў, у выпадку перамогі сялянскай рэвалюцыі, марыў К. Каліноўскі перайсці да новага жыцця.

Аналізуючы тэорыю абшчыннага сацыялізму, У. І. Ленін адзначыў, што ў ёй «няма ні грана сацыялізму». Чым больш зямлі атрымалі б сяляне, падкрэсліваў У. І. Ленін, «тым хутчэй, больш свабодна і шырока ішло б развіццё капіталізму ў Расіі».

Аднак, маючы нязбытную карціну будучага сацыяльнага ладу, К. Каліноўскі выказаў шэраг выдатных ідэй, якія былі практычна ўвасоблены ў жыццё навуковым сацыялізмам пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Ён марыў аб сацыяльнай роўнасці і нацыянальнай свабодзе, аб справядлівых узаемаадносінках паміж народамі, аб распаўсюджанні асветы і культуры сярод працоўных, аб усеагульным навучанні дзяцей, аб стварэнні ўмоў, дастойных чалавека працы, аб эмансипацыі жанчын, аб шырокім удзеле народных мас у вырашэнні дзяржаўных і грамадскіх спраў і г. д. Яго светапогляд быў поўны сацыяльнага аптымізму, веры ў шчаслівую

будучыню свайго народа. Такім чынам, К. Каліноўскі, як і іншыя сацыялісты — утапісты, глядзеў, паводле слоў У. І. Леніна, «у той жа бок, куды ішло і сапраўднае развіццё», і нават апырэджаў «гэтае развіццё».

Ажыццяўленне ўсіх сваіх сацыяльных праектаў і планаў К. Каліноўскі, як паслядоўны прыхільнік рэвалюцыйна-дэмакратычных ідэй М. Чарнышэўскага і А. Герцэна, звязваў з сялянскай рэвалюцыяй. Ён быў упэўнены, што толькі народная рэвалюцыя здольна прынесці сялянам жаданую зямлю і свабоду. «Мужык вольнасць гэта ўсяроўна, што шыбеніца для усіх здерцаў і глуміцеляў народа», — пісаў К. Каліноўскі, падкрэсліваючы, што свабода можа быць здабыта толькі ўзброенай барацьбой, шляхам рэвалюцыі. Гэта быў самы моцны бок яго светапогляду.

Калі ў Польшчы ў студзені 1863 года ўспыхнула паўстанне, К. Каліноўскі, які стаў чале рэвалюцыйнай арганізацыі Беларусі і Літвы, заклікаў народ да ўзброенай барацьбы, імкнуўся аб'яднаць з польскімі паўстанцамі. У нейкай ступені гэта яму ўдалося. Першыя выступленні паўстанцаў на тэрыторыі Беларусі адбыліся ў канцы студзеня 1863 года. Да вяснянага сацыяльна-вызваленчы рух пашырыўся. Ён ахапіў значную частку тэрыторыі Беларусі і Літвы, тэрыторыю, пасланым на падушэнне паўстання. У няроўных баях атрады паўстаўшых пацярпелі паражэнне. Адных саслалі ў Сібір, другіх кінулі ў турмы, трэціх павесілі. Ад рук ката загінуў і К. Каліноўскі. — Аб

Вялікай папулярнасцю ў галічан карыстаюцца выстаўкі народнай творчасці. Адна з апошніх экспазіцый самадзейных майстроў Гомельшчыны прысвячалася 60-годдзю ўтварэння СССР. На ёй было прадстаўлена больш за 200 работ: лепшыя ўзоры ручнога ткацтва вядомых майстроў з вёскі Неглюбка, разьба па дрэву і саломалляцтва, жывапісныя і графічныя творы.

НА ЗДЫМКАХ: работы народных майстроў Гомельшчыны. Фота І. ЮДАША.

ВЫЙДЗЕ Ў «ЮНАЦТВЕ»

Прайшло два гады з дня ўтварэння ў Мінску выдавецтва «Юнацтва».

Гэта выдавецтва выдала ўжо звыш 200 назваў кніг тыражом болей за 15 мільёнаў экзэмпляраў, у тым ліку 20 назваў — тыражом болей за 1 мільён па заказах замежных фірм для Кубы, Індыі, Польшчы, Югаславіі, Чэхаславакіі, Аўстрыі і інш. Іх мастацка-графічнае афармленне адзначана 8 дыпламамі ўсесаюзнага, міжрэспубліканскага, рэспубліканскага конкурсаў «Мастацтва кнігі», дыпламамі ўсесаюзнага аб'яднання «Міжнародная кніга».

Новыя выданні істотна дапоўняць серыі і бібліятэчкі, якія палюбіліся юнаму чытачу: «Слава твая, Беларусь», «3 арлінага плезна», «Казе першыя кніжкі», «Каміза за казку» і іншыя. Працягнецца выданне народжаных ужо ў «Юнацтве» «Бібліятэкі дзіцячай літаратуры народаў СССР» у 15-ці тамах, «Бібліятэкі прыгод і фантастыкі», «Бібліятэкі навукова-пазна-

ваўчай літаратуры», серыі «Карчагіныцы 80-х».

У апошняй выйдуць зборнік нарысаў І. Міцкевіч «Птушка шчасця» — аб маладых працаўніках вёскі, лаўрэатах прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, нарысы М. Карпенкі «Камісарскі сад», прысвечаныя сённяшняму дню рэспублікі, яе перадавым людзям.

У серыі «Мая першая кніжка» ўбачыць свет зборнік апаўданаў Я. Брыля «Сняжок і Волечка», зборнік вершаў В. Вітка «Госці».

У плане выдавецтва змят вершаваных кніг для дзяцей рознага ўзросту. Аўтары іх Г. Каржанеўская, А. Лойка, М. Тапк, Н. Гілевіч, А. Грачанікаў, В. Зуёнак, В. Лукша і іншыя беларускія паэты.

Творы праікаў будучы прадстаўлены кнігамі В. Гарбука, А. Жука, Я. Каршукова, П. Місько, Г. Васілеўскай, М. Гамолкі, П. Кавалёва.

Цікавай для юных чытачоў мае быць кніга-эсэ А. Ліса «Язэп Драздовіч» — аб талена-

вітым беларускім мастаку Я. Драздовічу, які ўсё жыццё марыў спазнаць тайны Сусвету, і ў пачатку 30-х гадоў стварыў некалькі жывапісных серый аб космасе.

Сярод навукова-папулярных выданняў — кнігі вучоных і пісьменнікаў аб навуковых адкрыццях і творчых тэхнічных пошуках, аб найбольш перспектывных галінах сельскай гаспадаркі і прамысловасці. Кнігі гэтыя выйдуць таксама сёлет.

Масавымі тыражамі будуць выдадзены «Дзяцінства Мікіты» А. Талстога, п'есы М. Горкага, А. Астроўскага, творы С. Ясеніна, К. Чукоўскага, Л. Касіля, П. Труса і В. Таўляя.

Асабліваю радасць прынясуць дзецям кніжкі-малюнкі, кніжкі-цацкі. Вось, напрыклад, кніжка-самаробка «Дзіцячы календар». Выразаўшы і склеіўшы прапанаваныя выкрайкі, дзеці змогуць зрабіць аб'ёмны календар-цацку на цэлы год.

В. МАСКАЛЕНКА.

ВЕЧНАЯ МАЛАДОСЦЬ ФІЛЬМАУ ЭЙЗЕНШТЭЙНА

АПЯРЭДЖВАЎ СВОЙ ЧАС

Споўнілася 85 год з дня нараджэння выдатнага савецкага кінарэжысёра Сяргея Эйзенштэйна. Ён пражыў нядоўгае жыццё — 50 гадоў. Але затое колькі здзейсніў.

Эйзенштэйн прысвяціў сябе кінематографу, самаму маладому з мастацтваў, якое нарадзілася за два гады да яго. Многае тут ён адкрыў і выкарыстаў упершыню. Бурлівае нібачанае — у маштабах гісторыі сусветнай культуры — развіццё кінематографу (стаўшым у СССР, паводле выказвання Леніна, найважнейшым з мастацтваў), які ператварыўся з нямога і аднакаляровага ў гукавы, каляровы, стэрэаскапічны і г. д. — усё гэта не толькі адкрывала перад Эйзенштэйнам неабсяжныя магчымасці, але і патрабавала ўсебаковай, разнастайнай дзейнасці. Ён быў мастаком-графікам і дэкаратарам, пісьменнікам і публіцыстам, бліскучым педагогам, тэарэтыкам, які даследаваў псіхалогію творчасці і ўспрыняцця... Але, вядома ж, у першую чаргу Эйзенштэйн быў выдатным режысёрам, аўтарам фільмаў, якія ўзрушвалі ў момант іх з'яўлення і не страцілі сваёй творчай маладосці да сёння.

Сын вядомага архітэктара, ён хацеў ісці шляхам бацькі... Сацыялістычная рэвалюцыя 1917 года прывяла яго ў рады народнай міліцыі, на фронт грамадзянскай вайны. Ён прабаваўшы свае сілы ў чырвонаармейскай тэатральнай самадзейнасці, ён прыйшоў пасля заканчэння вайны ў самы «левы», эксперыментальны тэатр Пралеткультула. Спектаклі Эйзенштэйна ўражвалі глядачоў. Ён паказваў клаунаду, акрабятку, фільм, мог вынесці дзеянне на баксёрскі рынг, устаноўлены ў глядзельнай зале. Нарэшце ён заявіў, што тэатр безнадзейна ўстарэў, — і заняўся са сваім калектывам кіно.

Лепшыя эпізоды яго першага фільма «Стачка» (задуманага як абагульненне сродкаў рэвалюцыйнай барацьбы рускага пралетарыяту) мелі масавы характар і ўражвалі глядача нечаканасцю, вастрыннёй. Незвычайны быў імклівы мантаж, вострыя ракурсы, смелыя кінаметафары.

Рыхтуючы наступную карціну да 20-годдзя першай рускай рэвалюцыі 1905 года, Эйзенштэйн спачатку спрабаваў умясціць у сцэнарый усё асноўнае яе падзеі. Але, зразумела, што гэта немагчыма, прыйшоў да дзёрзкага рашэння: узяць толькі адзін эпізод, але такі драматычны і тыповы, што ён зможа ўвасабіць у сабе вобраз рэвалюцыі. Режысёр спыніўся на паўстанні матросаў браняносца «Князь Радзівіл Таўрычскі». Эйзенштэйн зняў фільм на месцы падзей — у Адэсе і на палубах старога браняносца, які быў ператвораны ў склад боепрыпасаў. У карціне «Браняносец «Пацёмкін» уражвае гарманічнае чагаванне частак рознай эмацыянальнасці, бездакорны рытм. Узброенае сутыкненне матросаў з афіцэрамі на борце; нарастанне народнага гневу на берэзе, у порце; жудасная расправа салдат з гараджанамі, якія спачуваюць матросам. І нарэшце, праход рэвалюцыйнага браняносца скрозь эскадру, прысланую яго абязброіць, але не пасмеўшую ўступіць з ім у бой... Так была ўвасоблена ідэя аб непэ-

апошніх мінутах жыцця К. Каліноўскага адзін з відавочцаў пісаў так:

«Была ясная халодная раніца; Каліноўскі ішоў на пакарэнне смела; прыйшоўшы на плошчу, ён стаў прама тварам да шыбеніцы і толькі зрэдку кідаў позіркі ў далёкі натоўп. Калі яму чыталі канфірмацыю, ён стаў рабіць заўвагі; так, напрыклад, калі назвалі яго імя: дваранін Вікенцій Каліноўскі, ён усклікнуў: «У нас няма дваран, усе роўныя!» Паліцмайстар паківаў галавой і прасіў замаўчаць». Але К. Каліноўскі працягваў гаварыць.

На жаль, самых апошніх слоў К. Каліноўскага мы не ведаем. Паводле сведчання відавочцы, можна заключыць, што К. Каліноўскі не толькі небяспечны мяцежнік, але «дзіця сусветнай сацыяльнай рэвалюцыі».

Пакарэнне адбылося 10 сакавіка 1864 года. К. Каліноўскаму тады толькі споўнілася 26 гадоў. Ён быў у росквіце сіл, поўны планаў і задум. Такім ён і застаўся ў народнай памяці назаўсёды — маладым, мужным, прыгожым.

Веліч К. Каліноўскага ў тым, што ён выступіў выказнікам і паслядоўным абаронцам інтэлексу прыгнечанага і бяспраўнага беларускага сялянства, прысвяціўшы гэтай высакароднай мэце незвычайны талент мысліцеля, публіцыста і рэвалюцыянера. Ён не толькі змог падняцца да прызнання неабходнасці класовай барацьбы як сродка карэннага пераўтварэння грамадства, але і заклікаў беларускіх сялян да паўстання, да насільнага звяржэння царскага самадзяржаўя. Ідэй утапічнага сацыялізму, рэвалюцыйнага дэмакратызму і нацыянальнага вызвалення, што прапагандавалі К. Каліноўскі, падрыхтоўвалі ў Беларусі глебу для ўспрыняцця ідэй навуковага сацыялізму.

Веліч К. Каліноўскага ў тым, што свой кароткі жыццёвы шлях ён прайшоў як сапраўдны народны герой, уражваючы саратнікаў і сучаснікаў незвычайнай мужнасцю, стойкасцю, смеласцю, воляй, беззапаветнай адданасцю ідэалам вызваленчай барацьбы. Надзвычайны асабісты якасці К. Каліноўскага, як і іншых рэвалюцыянераў — дэмакратаў 60-х гадоў XIX стагоддзя, служылі прыкладам для наступнага пакалення барацьбітоў з самадзяржаўем — пралетарскіх рэвалюцыянераў. Характэрна, што ў аднаго з рэвалюцыянераў — ленінцаў — Камо (С. А. Тэр-Петрасян), якога У. І. Ленін характарызаваў як «чалавека зусім выключнай адданасці, адвагі і энергіі», сярод асабістых рэчэй знаходзіўся і літаграфіраваны партрэт К. Каліноўскага. Гэта яркае сведчанне павагі Камо да асобы К. Каліноўскага.

І ў нашы дні мы шануем памяць вялікіх герояў мінулага, да ліку якіх адносіцца і Кастусь Каліноўскі. Як наш сучаснік, ён жыве сярод нас у назвах калгасаў і вуліц, школ і вёсак. Яго вобраз знаходзіць шырокае адлюстраванне ў літаратуры, мастацтве, кінематографе. Аналізу рэвалюцыйнай дзейнасці і ідэйнай спадчыны К. Каліноўскага вучоныя прысвячаюць кнігі і артыкулы. Яго подзвіг не падуладны часу. Аб гэтым у вершы «К. Каліноўскі», напісаным неўзабаве пасля Вялікага Кастрычніка, пафіласофску празарліва сказаў паэт Алесь Гурло:

Героя памяць заўжды вечна,
Яго заветы — сымбаль веры;
Народ шануе ўсё без меры,
Што жыццём поўна,
чалавечна.

Вячаслаў ШАЛЬКЕВІЧ,
кандыдат філасофскіх
наук.

СЛАўНАЯ ІМЁНАМІ ВЫХАВАНЦАў

Адна са старэйшых вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі — Беларуская дзяржаўная кансерваторыя адзначае свой паўвекавы юбілей. У музычным жыцці рэспублікі ёй па праву належыць вядавая роля. Тут закладвалі асновы нацыянальнай прафесійнай музыкі, расла свая кампазітарская школа.

Таленавітыя музыканты, вядомыя кампазітары і выканаўцы — В. Залатароў, М. Аладаў, М. Бергер, А. Клумаў, А. Баначыч, М. Зінчук сталі першымі яе педагогамі. Цяпер гэта ўжо гісторыя. А тады, у 30-я гады, вакол кансерваторыі, па сутнасці, канцэнтравалася канцэртнае жыццё Мінска.

Важным для ўмацавання аўтарытэту кансерваторыі быў удзел яе педагогаў у Першай дэкадзе беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве ў 1940 годзе, дзе многія з іх былі ўдзельнікамі званняў і дыпламаў.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны, калі быў узняты з руін поўнасцю разбураны будынак кансерваторыі, на заняткі ў аўдыторыі не вярнуліся многія яе студэнты і выкладчыкі. І пачынаць даваўся яшчэ раз.

Сёння на трох яе факультэтах працуюць каля 170 выкладчыкаў. На дзённым і завочным аддзяленнях тут вучыцца каля тысячы студэнтаў і больш за 30 асістэнтаў-стажораў. Усяго ж кансерваторыя падрыхтавала больш сямі тысяч спецыялістаў вышэйшай музычнай кваліфікацыі.

Вялікую ролю ў развіцці музычнай адукацыі ў рэспубліцы адыграла стварэнне пры кансерваторыі сярэдняй спецыяльнай школы-адзінаццацігодкі. Вучні гэтай школы — патэнцыйныя кадры для вышэйшай музычнай навучальнай установы.

Разнастайныя творчыя кантакты кансерваторыі з буйнейшымі ВНУ краіны, а педагогі яе — пастаянныя ўдзельнікі ўсеагульных і рэспубліканскіх канферэнцый, пленумаў Саюзу кампазітараў СССР, міжнародных сімпозіумаў. Дарэчы, у сценах самой кансерваторыі

рэгулярна праходзяць навукова-тэарэтычныя канферэнцыі, падводзяцца вынікі работы навуковага студэнцкага таварыства. У апошнія гады супрацоўнікамі кансерваторыі напісаны грунтоўныя працы па праблемах і гісторыі нацыянальнай музычнай культуры, а таксама рускай і замежнай музыкі, выдзены шматлікія метадычныя работы па педагогіцы і выканавчому майстэрству, розныя вучэбныя дапаможнікі. Такія калектыўныя даследаванні, як «Гісторыя беларускай савецкай музыкі», «Музычная культура Беларускай ССР», сталі фундаментальнымі крыніцамі вывучэння музычнага мастацтва Беларусі.

Выхаванцы Беларускай кансерваторыі працуюць ва ўсіх музычных калектывах рэспублікі, у інстытутах, вучылішчах і школах. Амаль усе члены Саюзу кампазітараў БССР — яе выпускнікі. Прызнаннем і папулярнасцю карыстаюцца далёка за межамі рэспублікі выступленні педагогаў кансерваторыі: харавога дырыжора В. Роўды, віяланчэліста А. Алоўнікава, цымбаліста А. Лявончыка, спевака Л. Івашкова. Высокі ўзровень нашай музычнай навучальнай установы вызначаецца імёнамі яе выпускнікоў, якія

сталі вядомымі музыкантамі (многія з іх вярнуліся ў сцены кансерваторыі ўжо ў якасці педагогаў): народныя артысты БССР прафесар А. Багатыроў, які ўзначальвае цяпер кафедру кампазіцыі; прафесар У. Алоўнікаў; кампазітары Я. Глебаў, І. Лучанок (цяпер рэктар); Ю. Семяняка, спевакі Т. Шымко і І. Шыкунова; скрыпач Л. Гарэлік, дырыжоры М. Дрынеўскі і І. Казінец.

...У жыцці чалавека 50 гадоў — узрост сталасці. А для кансерваторыі 50 — гэта юнацтва, пачатак вялікага шляху. Хай жа будзе шчаслівым лёс нашай кансерваторыі, моцныя яе традыцыі, смелыя ў мастацтве яе выхаванцы!

Г. ГЛУШЧАНКА,
Л. СЦЯПУРА,
выкладчыкі кансерваторыі.

НА ЗДЫМКАХ: чарговае пасяджэнне педагогічнага калектыву кансерваторыі; студэнт 2-га курса народнага аддзялення У. ШАМАРДЗІНАў у кабінете гуказапісу; заняткі са студэнтай 5-га курса А. ТКАЧОВАЙ праводзіць загадчык кафедры струнных народных інструментаў, заслужаны артыст БССР Я. ГЛАДКОў; ціхэй: гучыць скрыпка!

Фота С. КРЫЦКАГА.

раможнасці рэвалюцыі, аб бессмяротнасці подзвігу паўстаўшага народа.

Фільм абыхоў увесь свет. Яго забаранялі, канфіскавалі, спрабавалі сказіць купорамі, але і цяпер ён з нязменным поспехам ідзе ўсюды, асабліва там, дзе з'яўляецца рэвалюцыйнай сітуацыя. Для кінематаграфістаў «Браніаосец» і «Панёмкін» застаецца энцыклапедыяй творчых прыёмаў, міжнародныя журы не раз прызнавалі яго «лепшым фільмам усіх часоў і народаў».

У карціне «Кастрычнік», створанай да 10-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, рэжысёр на практыцы рэалізаваў сваю думку аб тым, што на экране можна метафарычна выказаць навуковыя і палітычныя паняцці. У фільме — упершыню ў ігравым кінематографе — быў створаны вобраз Леніна...

У 1929 годзе Эйзенштэйн і яго пастаянныя папечнікі Рытор Аляксандраў і Эдуард Цісэ былі запрошаны на Захад, каб вывучыць тэхніку гукавога кіно, якое толькі што з'явілася. І ў выпадку прымальных умоў — зняць за мяжкой фільм. Але не навічкі з'явіліся савецкія майстры ў Парыжы, Берліне, Лондане і іншых гарадах Еўропы, а затым і Амерыкі. Яны паказвалі свае творы, знаёмілі з працэсам развіцця савецкага кінамастацтва. Аднак паставіць фільм ім не ўдалося, хоць прапаноў было многа: адны не задавальнялі Эйзенштэйна, другія — заходніх прадзюсераў, якія баяліся «рэвалюцыйнасці» рэжысёра з Савецкай Расіі... Нарэшце, на сродкі амерыканскага пісьменніка Эптана Сінклера Эйзенштэйн пачаў здымкі фільма пра Мексіку. Работа ішла паспяхова, але сродкаў не хапіла... Матэрыял незакончанага фільма быў выкарыстаны рознымі амерыканскімі рэжысёрамі (у канцы 70-х гадоў Аляксандраў аднавіў карціну «Няхай жыве Мексіка!» у аднаведнасці з духам задумы Эйзенштэйна).

У 1938 годзе выйшаў фільм Эйзенштэйна «Аляксандр Неўскі» (з музыкай Сяргея Пракоф'ева і з Мікалаем Чаркасамым у галоўнай ролі). Гісторыя барацьбы наўгародскага князя Аляксандра ў XIII стагоддзі супраць тэўтонскіх заваёўнікаў непасрэдным чынам пераклікалася з тагачасным становішчам у Еўропе: фашызм рыхтаваўся да нападу на Савецкі Саюз... Фільм меў вялізны рэзананс у гады другой сусветнай вайны, ды і цяпер, прыцягваючы веліччу мастацкай формы, ён гаворыць глядачам пра святое права народаў на свабоду і незалежнасць.

Апошняя карціна Эйзенштэйна стала дылогія «Іван Грозны». У гэтай высокай трагедыі раскрываўся канфлікт цара Івана (XVI стагоддзе) з рэгрэсіўным баярствам, унутраныя канфлікты Грознага, які дасягаў сваіх дзяржаўных задум цаной жорсткасці, праследаванняў, распраў... Выдатная выўлечная культура фільма (адна частка якога па-наватарску вырашана ў колеры) і яго акцёрскае і музычнае вырашэнні.

Творчая спадчына вялікага мастака жыве. Ідуць усе яго фільмы. Выдаюцца творы. Па ўсяму свету экспануюцца выставкі яго малюнкаў. Вакол усяго гэтага не сціхаюць творчыя дыскусіі... Эйзенштэйн у многім апырэджаў свой час, таму з ім спрачаліся, не заўсёды яго разумелі, ды і ён сам не пазбег памылак, недакладнасцей, перабольшанняў. Але цяпер, у гістарычнай перспектыве, імя Эйзенштэйна ўспрымаецца ва ўсім свеце як імя геніяльнага мастака, параўнаць якога можна з гігантамі антычнасці або Рэнэсанса — шматграннасцю і дзёрзкасцю свайго таленту, зрудыцый і працавітасцю.

Расціслаў ЮРЭНЕў,
прафесар, доктар мастацтвазнаўства.

СПАДЧЫНА

КАРАВАЙ І ВЯНОЧКІ

Мяняюцца быт і ўмовы жыцця людзей на вёсцы. Нівеліруюцца старыя народныя святы і абрады. Найбольш трывала захоўваецца традыцыя вяселля. У кожнай мясцовасці яно мае нейкую сваю асаблівасць. Цяпер часцей за ўсё выклікае цікавасць тое старое, колішняе ў спалучэнні з сучасным.

Нядаўна ў трапіі у вёску Пласкае Кобрынскага раёна: выпадкова ў аддзеле культуры райвыканкома даведаўся, што там у вёсцы, сёння вечарам будуць «вяночкі».

— І песні спяваць будуць? — пацікавіўся я.

— Амаль усе будзе, як і раней, — адказаў шафер. — Мая жонка адтуль. Паехала ўжо.

Ад Кобрына да вёскі Пласкае будзе каля сямі кіламетраў. І вось я на месцы.

— «Вяночкі» крыху пазней пачнуцца, а цяпер час каравай пачы, — сказаў гаспадар. — Свацця, адвядзі гасця туды.

Каравайніц сабралася пяць. Усе апранутыя па-святочнаму, у традыцыйна вышытыя фартушкі. Каравайніц заўжды бывае лік нячотны: тры, пяць, радзей сем, дзевяць. Цвёрда захоўваецца правіла: каравайніцамі могуць быць толькі замужнія жанчыны ва ўзросце 20—40 гадоў (як выключэнне 45).

Некалі ў нядзелю сама маладая каравай расчыняла, адвяджаючы вячэца. Цяпер гэта робяць каравайніцы ў пятніцу. Расчыняючы каравай, кідаюць у яго грошы — маўляў, хай водзяцца ў маладых. Выпякаюць два каравай: вялікі — на стол дзяліць на ўсіх, а меншы — на ручнік, туды, дзе будуць браць шлюб маладыя (у Дом культуры або сельсавет).

Па традыцыі дзеянні з караваем суправаджаюць песняй. Калі пачынаюць мясіць, пяюць:

Ой, нутэ дбайна
Коло каравая.
Ой, мы дбайлі б —
Бацька не дбае,
Мукі не дае
Свайму дзіцятку
Да каравая.
Не дае мукі
І не шапрану
Свайму дзіцятку
Да каравая.

Спечаны карвай захоўваюць у каморы. У нядзелю каравайніцы яго прыбіраюць: на сярэдзіну ставяць «ёлачку» (галінку туі), па краях — маленькія «ёлчкі», зверху каравай кладуць цукеркі, яблычкі. Улетку каравай упрыгожваюць жывымі кветкамі і нават галінкамі вішні з пладамі.

Караваю наогул удзяляюць шмат увагі. Уносіць яго ў хату з каморы паважаны ўдзельнік вяселля — маршалак, родзіч жаніха. Нясе ён каравай, падняўшы над галавой, яго суправаджае музыка і грае. Каравай кладуць на стол, але гэта ўсё ўжо будзе пасля, на вяселлі.

Познім вечарам у пятніцу (раней было ў суботу) дзяўчаты прыходзяць у хату да маладой на «вяночкі» — дзявоцкі вечар, на якім рыхтуюць вянок і кветкі.

Цяпер ужо тутэйшая моладзь

старых песень не ведае, дык спяваюць старэйшыя жанчыны:

Зборная суботка настала.
Волечка дзевачак сабрала.
Садыла вона радамі,
Па-за простымі сталамі.
Сядайце, дзевачкі,

шчыльненька,

Віце мне вяночак глядзенька,
Віце мне вяночак з чаберцу,
Бо заўтра паедзіць да венцу.

Даўней вянок вілі з руты і барвінку. Цяпер жа «на вяночках» дзяўчаты падганяюць па размеру белы пакупны вянок з дэдэрону і шоўку і прымацоўваюць белы вэлюм, упрыгожваючы яго зялёнай шпарагай. Гэтым займаюцца першая і другая дзюжкі, якія сядзяць на куце. Маладзейшыя дзяўчаты сядзяць за доўгім сталом і рыхтуюць кветкі з каляровай паперы. Баянны іграе мелодыі. Яго мяняюць жанчыны, якія пяюць вясельныя песні, прымеркаваныя да «вяночкаў».

Апошні дзёвоцкі вечар. Колькі смутку і жалю нёс ён раней маладой. Развітанне з дзёвоцтвам, з бацькамі. Што спаткае яе ў будучым? Шчасце, а можа не... Гэта цяпер дзяўчаты ідуць замуж за каханага, абранніка. Таму і песень сумных не ведаюць.

Нарэшце, вэлюм і вянок падрыхтаваны. Дзюжкі прымяраюць вянок маладой, яна застаецца ў ім. Гучыць песня:

Звілі дзевачкі вяночак,
Палажылі яго на стала,
Уцанілі яго дорага:
Тры кварталы гарэлікі

ад дзеўкі,

Яшчэ па гарцу піва

хмяльнога

Ад яе батэнька рыднога.

Маладая кланяецца маці, бацьку, старшай і другой дзюжцы, кожнай дзяўчыне, нават дзіцяці, і цапуецца з кожным, але чужым не кланяецца.

Потым здымае вянок і надзявае яго на старшую дзюжку. Пасля яе прымярае вясельны атыбут маладой другая дзюжка. Дзяўчаты ламаюць іголку, складаюць у агупную кучу з адходамі нітак, паперы, шпарагі. Маці прыносіць рэштат і забірае вянок з вэлюмам. Дзеўкі сцягваюць са стала настольнік, працягваюць яго пад сталом і зноў кладуць на месца.

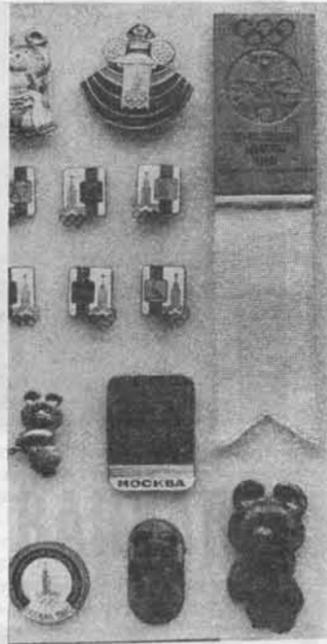
Нарэшце, песню адрасуюць гаспадару.

Пайдзі, батынька, да святліцы.
Вазьмі гарніц піва на паліцы,
Будзем дзевачак частаваты,
Будзем дзевачкам дзякаваці,
Што харошага вянка звілі,
Што харашэнька пасядзелі,
Што васэленька паспявалі.

Усяго «на вяночках» праспявалі 13 песень. Гаспадары частуюць дзяўчат і прысутных. Пасля моладзь ідзе ў клуб на танцы.

У заключэнне адзначу, што «вяночкі» пад другой назвай («вянок», «зборная субота», «істужкі», «паненскі вечар») вядомы і ў іншых месцах. Цікава праходзіць «паненскі вечар» на Мядзельшчыне, у вёсцы Навасёлкі (каля Старых Габ), дзе таксама любяць спяваць і весяліцца.

Сямён БАРЫС,
этнограф.

Латарэйныя білеты і аблігацыі, настольныя значкі і медалі, манеты... Больш за тысячу экспанатаў сабрана на выстаўцы, якая адкрыта ў Палацы культуры Белсаўпрофа. Арганізавана яна па ініцыятыве калекцынераў-аматараў. Аднак вялікую цікавасць выклікае не колькасць экспанатаў, а іх, калі так можна сказаць, выключная музейная рэдкасць. Узяць, напрыклад, вось гэту аблігацыю першых дзяржаўных пазык СССР. Яе ўладальнік атрымліваў выйгрыш — адзін, дваццаць пяць... Не, не рублёў, а пудоў хлеба. Вось што асабліва цанілася ў першыя гады Савецкай улады, калі ў краіне панавала голад. Ці білет першай авіяцыйнай латарэі, які выпушчаны ў 1926 годзе. Самы буйны выйгрыш — кругасветнае падарожжа на аэраплане па маршруту Масква — Берлін — Парыж — Гаўр — Нью-Йорк — Чыкага — Токіа — Уладзіва-сток — Масква. Ды і «прагулка» на аэраплане над родным горадам лічылася немалым шчасцем для ўладальніка выйгрышнага білета. Усе сродкі ад рэалізацыі гэтай латарэі ішлі ў фонд развіцця савецкай авіяцыі.

У гонар 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна ў Чэхаславакіі была выпушчана сярэбраная манета вартасцю 50 крон. Прайшло крыху больш дзесяці гадоў, а яна ўжо стала нумізматичнай рэдкасцю. Гэта,

на думку ўладальніка калекцыі манет А. Арлова, — самыя дарэгі яго экспанат. Мінчанін І. Партноў збірае значкі авіяцыйных вучэбных устаноў краіны. Сваю калекцыю ён вырашыў перадаць пасля выстаўкі ў дар Музею Ваенна-Паветраных Сіл Міністэрства абароны.

Значкоў на выстаўцы больш за ўсё. І сярод іх трэба вылучыць экспанаты, прысвечаныя летнім і зімнім Алімпійскім гульням.

Экспанаты выстаўкі — гэта наша гісторыя. Наведвальнікі, аглядаючы іх, знаёмяцца з выдатнымі рэвалюцыянерамі, грамадскімі і палітычнымі, айчыннымі і замежнымі дзеячамі, культурнай, звязчымі, традыцыямі нашых рэспублік. Выстаўка дазваляе нам «зазірнуць» у мінулае, лепш усвядоміць і параўнаць прайшошы час з сучаснасцю.

НА ЗДЫМКАХ: экспанаты выстаўкі.

Фота А. БАСАВА.

Сярод пераможцаў у асабістым заліку Л. Свірыд (Мінск) і аршанец Г. Бараноўскі.

ПОРТ

11—13 ЛЮТАГА ў Раўбічах, што пад Мінскам, пройдуць міжнародныя спаборніцтвы «Дружба» па лыжнаму дваябор'ю. У складзе юнацкай каманды СССР выступіць і беларускі спартсмен А. Шаўцоў. Гэтага права ён дамогся на апошніх спаборніцтвах, якія прайшлі ў Свярдлоўску. Шаўцоў тут заняў трэцяе месца. Яго вынікі на трампліне 73,5 і 76,5 метра, а ў гонцы на 10 кіламетраў — 32 минуты 15 секунд.

У ГОМЕЛІ прайшло асабіста-каманднае першынство СССР па барачыне дзюдо сярод юнакоў. Звыш двухсот мацнейшых спартсменаў спрачаліся за медалі. Камандай першынствавалі барцы РСФСР. Усяго на тры ачкі адсталі ад іх дзюдаісты Беларусі, якія занялі другое месца.

нія тры самі адчыняюцца!

Пер і Оле расказваюць адзін аднаму, якія падарункі яны атрымалі на каляды.

— Мне тата падарыў цацачную чыгунку. Ён так даўно пра яе марыў!

Муж гаворыць жонцы: — Вось пачытай артыкул пра рыб, Гертруда. Ты масла б павучыцца ў іх маўчанню.

— Спачатку ты навучыся ў іх піць толькі ваду!

Гумар

— Бармен, дайце мне чарку каньяку перад сутычкай, — сказаў наведвальнік, усейшыся за стойку бара.

Выпішы, ён зноў звярнуўся да бармена:

— Бадай, такі паядынак патрабуе лямі аднае чаркі. Будзьце ласкавы.

Прыгаворваючы, наведвальнік выпіў пяць чарак каньяку. Нарэшце бармен спытаў:

— Вы ўсё гаворыце аб нейкім паядынку. А хто ваш праціўнік?

— Вы. Справа ў тым, што ў мяне няма грошай, каб расплаціцца.

— Паглядзіце на маю новую машыну, — хваліцца Альфрэд, — суцэльная аўтаматыка. Націскаю кнопку — адчыняецца бар, націскаю другую — уключаецца тэлевізар...

— Дробязь. Маёй машыне дваццаць з лішнім гадоў, а аўтаматыка лямі лешная. Варта мне зачыніць дзверцы, як астат-

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 210